

VLAAMSE OVERHEID
DEPARTEMENT BESTUURSZAKEN
AFDELING OVERHEIDSOPDRACHTEN

VADEMECUM
VERPLAATSEN NUTSLEIDINGEN

Fred Vandermeulen
Adjunct van de directeur

derde versie 13/11/2009

Korte Inhoud

1. Definities;
2. Algemene principes en bijzondere gevallen;
3. Specifieke bepalingen per leidingensoort;
4. Subsidies;
5. Omzendbrieven;
6. Verplaatsingen ingevolge werken van Aquafin en VVM-De Lijn;
7. Diverse problemen;
8. Juridisch advies.

1. Definities

1. **Nutsleiding**: elke soepele of onbuigbare buis, pijp, goot, kanaal, kabel, geleider of tot een streng samengebundelde geleiders bestemd voor het vervoer of verdelen van informatie, vloeistoffen of energie evenals de daarmee samengaande constructies.
2. **Vergunninghouder**: elke natuurlijke persoon, elke rechtspersoon of overheidsinstelling die voor een nutsleiding gebruik maakt van het openbaar of privaat domein van een (ev. andere) overheid.
3. **Verplaatsing**: elke wijziging van de ligging van een nutsleiding. In de diverse wetten op de nutsleidingen is er eigenlijk sprake van “het wijzigen van de schikkingen of het plan van een inrichting”, hetgeen een weliswaar vagere maar ook ruimere omschrijving van het begrip geeft.

2. Algemene principes en bijzondere gevallen

2.1. Algemene principes

- a. De kosten van de verplaatsingen van nutsleidingen op het openbaar domein – waarvan het Vlaamse Gewest eigenaar en beheerder is – ingevolge werken van het Vlaamse Gewest, vallen ten laste van de vergunninghouders.**

Dit is een toepassing van het principe dat de vergunninghouders slechts een precair recht hebben op het gebruik van het openbare domein, zoals opgenomen in de diverse wetten op de nutsleidingen.

- b. Het Vlaamse Gewest geeft het verplaatsingsbevel.**

Het maakt hiertoe gebruik van zijn recht als eigenaar en beheerder van het gewestelijke openbaar domein.

Noteer dat een verplaatsingsbevel van openbare orde is (zie advies nr. A.16.485/VI-6-585 d.d. 30/10/1969 Raad van State) en dus moet worden opgevolgd.

Het bevel om te verplaatsen wordt per aangetekende brief gegeven door het hoofd van de beherende entiteit (departement, agentschap of afdeling, al naargelang).

Opgelet, in sommige gevallen is een andere procedure voorgeschreven (cf. punten 2.2 en 3).

Het is geraadzaam het bevel zo snel mogelijk af te leveren van zodra de uitvoeringsplannen in een definitief stadium beland zijn, zodoende vermijdt men problemen met leidingen op de bouwplaats en laattijdige verplaatsingen. In geval van noodzaak blijft het uiteraard mogelijk om ook vlak vóór en tijdens de uitvoering van de werken verplaatsingen te bevelen.

2.2. Bijzondere gevallen

Vooraf: voor een provincieweg geldt hetzelfde als voor een gemeenteweg.

a. Interceptie:

Dit is de gelijkgrondse kruising van een nieuwe of heringerichte gewestweg met een gemeenteweg.

Overeenkomstig de cassatie-arresten d.d. 10/10/1979 en 13/06/2003 wordt de oorspronkelijke wegzate van de gemeenteweg geïntercepteerd door de gewestweg en in het gewestdomein opgenomen vanaf het ogenblik waarop zij door een uitdrukkelijke of impliciete beslissing van het Gewest bestemd wordt tot het algemeen gebruik als gewestweg.

Daardoor heeft het Gewest – vanaf het ogenblik waarop die nieuwe bestemming vaststaat – het recht om de verplaatsing te bevelen op kosten van de vergunninghouders.

b. Verplaatsingen op een gekruiste gemeenteweg die via een brug of een tunnel behouden blijft:

Wanneer desondanks de oorspronkelijke wegzate van de gemeenteweg geïntercepteerd wordt door de nieuwe gewestweg vallen de verplaatsingskosten ten laste van de vergunninghouders (als er geen interceptie is: zie punt c).

De situatie qua interceptie is evenwel verschillend bij leidingen voor elektriciteitsdistributie, gasdistributie en teledistributie, omdat de overeenkomsten van 1980 (omzendbrieven nrs. 513-14 – zie punt 5) bij wijze van compromis uitgaan van een meer soepele interpretatie van de interceptie (van zodra de gemeenteweg via brug of tunnel behouden blijft, wordt de notie 'interceptie' niet aangehouden, zelfs wanneer het perceel van de oorspronkelijke gemeenteweg in de realiteit wel degelijk in de gewestweg wordt opgenomen).

c. Verplaatsingen op een gemeenteweg die als zodanig behouden blijft:

Dit betreft een andere situatie dan die van punt b, bvb. bij werken van het Vlaamse Gewest aan een toevoerweg – op behouden gemeentedomein – naar een gewestweg. In dit geval moet u de gemeente verzoeken om het verplaatsingsbevel op haar eigen domein te geven.

Als de gemeente dit weigert, dan gaat het verplaatsingsbevel uit van het Vlaamse Gewest, dat er dan ook de kosten moet van dragen.

d. Verplaatsingen op reeds onteigend of in der minne verworven domein van derden:

Overeenkomstig het cassatie-arrest d.d. 20/04/1978 vallen de verplaatsingskosten in dit geval ten laste van de vergunninghouders.

e. Verplaatsingen op onteigend domein van de vergunninghouders zelf:

Het gaat om de verplaatsing van bvb. cabines of hoogspanningsmasten. Het Vlaamse Gewest kan geen recht uitoefenen dat bij de vorige eigenaar vanzelfsprekend irrelevant en onbestaande was, zodat de verplaatsingskosten ten laste vallen van het Gewest (omzendbrief nr. 513-16 – zie punt 5).

f. Verplaatsingen ingevolge werken van Aquafin en VVM-De Lijn:

Zie punt 6.

g. Verplaatsingen ingevolge aanleg van gemeentelijke DWA-rioleringen:

Die vormen hoofdzakelijk een probleem bij telecominstallaties (zie punt 3.f).

h. Verplaatsingen n.a.v. module 13 mobiliteitsconvenant:

In het raam van de integrale aanpak van de mobiliteitsproblemen kunnen de gemeenten bepaalde werken uitvoeren aan gewestwegen, dit met een financiële tussenkomst van 80 tot 100 % van het Vlaamse Gewest.

In module 13 van de mobiliteitsconvenant gaat het meer bepaald over de aanleg of verbetering van fietspaden langs gewestwegen door de lokale overheid.

Dat deze werken in het belang van de gewestweg zijn, staat buiten kijf en bovendien komt het Vlaamse Gewest geheel of gedeeltelijk tussen in de kosten.

De gemeente treedt m.a.w. op in de plaats van het Vlaamse Gewest, maar vermits het Gewest – overeenkomstig het art. 2, §6 van de module – het verplaatsingsbevel geeft, vallen de verplaatsingskosten ten laste van de vergunninghouders.

3. Specifieke bepalingen per leidingensoort

a. Elektriciteit:

- van toepassing is de wet van 10/03/1925 en meer bepaald het art. 13 (zowel voor elektriciteitstransport als voor elektriciteitsdistributie);
- opdat de kosten ten laste van de vergunninghouders kunnen gelegd worden, moet voldaan zijn aan één van de volgende belangen:
  - belang van de landsverdediging,
  - openbare veiligheid,
  - vrijwaring van de schoonheid van een landschap,
  - belang van de wegen, waterlopen, kanalen of van een openbare dienst,
  - als gevolg van wijzigingen door belendende eigenaars aangebracht aan de toegang van hun eigendom langs de gevolgde weg;
- het Vlaamse Gewest is enkel bevoegd voor de wegvergunning voor de elektriciteitsdistributie gelijk of beneden de 70.000 volt (zie art. 6, §1, VII, a bijzondere wet d.d. 08/08/1980). Concreet betekent dit dat voor voltages boven de 70.000 volt

het Vlaamse Gewest (de Vlaamse Regering of de bevoegde minister) het verplaatsingsbevel aflevert, terwijl de vergunninghouder zelf instaat voor de aanvraag van de (federale) wegvergunning.

b. Gasdistributie:

- van toepassing is de wet van 17/01/1938 (enig artikel);
- er moet voldaan zijn aan dezelfde belangen als bij punt a opdat de kosten ten laste van de vergunninghouders kunnen gelegd worden;
- het Vlaamse Gewest is integraal bevoegd voor de gasdistributie (zie art. 6, §1, VII, b bijzondere wet d.d. 08/08/1980).

c. Gasvervoer:

- van toepassing is de wet van 12/04/1965 en meer bepaald het art. 9 (voor definities zie het art. 1) alsook de KB's van 15/03/1966, waarvan één specifiek over het verplaatsen van de gasvervoerinstallaties handelt;
- ook hier gelden de belangen van punt a opdat de kosten ten laste van de vergunninghouders kunnen gelegd worden;
- gasvervoer is een federale bevoegdheid (zie art. 6, §1, VII, laatste alinea c bijzondere wet d.d. 08/08/1980);
- **opgelet voor het verplaatsingsbevel:** in het verplaatsings-KB d.d. 15/03/1966 werd een complexe en tijdrovende procedure opgenomen die door de regionalisering van 1988 nog ingewikkelder is geworden doordat er een dubbele besluitvorming is vereist:
  - een verplaatsingsbesluit van de Vlaamse Regering (in afwachting van een uitspraak door de Raad van State over een eventuele delegatie voor de Vlaamse minister bevoegd voor de openbare werken);
  - een vergunningsbesluit voor de verplaatste installatie van de federale minister of staatssecretaris bevoegd voor de energie.Pas wanneer de beide besluiten in het Staatsblad werden gepubliceerd, bestaat er een rechtsgeldig verplaatsingsbevel.

d. Militaire (telecom)kabels:

- van toepassing is de wet van 03/01/1934 en meer bepaald het art. 5;
- hier geldt het quasi-absolute recht van de eigenaar op het genot van zijn domein;
- de verplaatsingskosten vallen bijgevolg ten laste van Defensie.

e. Openbare verlichting:

- van toepassing is het art. 135, §2, 1e van de gecoördineerde Nieuwe Gemeentewet van 24.6.1988 dat de gemeente bevoegd maakt over het veilig en vlot verkeer op de openbare weg, dus o.m. ook over de openbare verlichting;
- de verplaatsingskosten vallen ten laste van het Vlaamse Gewest (zie ook de omzendbrief nr. 513-12 d.d. 17/04/1979 – er kan dus BTW worden aangerekend).

f. Telecominstallaties:

- van toepassing is de wet van 21/03/1991 en meer bepaald het art. 98 §3 (en art. 102);

- hier geldt het recht van de betrokken overheid om werken aan het openbaar domein onder haar beheer uit te voeren en de verplaatsing te bevelen op kosten van de vergunninghouder. Als de beherende overheid echter verplaatsingen beveelt ten gunste van een andere persoon, gebeurt dit niet op kosten van de vergunninghouder (bvb. in de gevallen van punt 2.2.c). Ook verplaatsingen aangevraagd door een vergunninghouder van een andere nutsleiding (tenzij de beherende overheid die vergunninghouder zou zijn) vallen niet ten laste van de telecom-vergunninghouder;
- dit heeft gevolgen voor werken aan infrastructuur van andere personen, door hen uitgevoerd op het gewestelijk domein, al dan niet gecombineerd met werken van het Vlaamse Gewest overeenkomstig het art. 19 van de wet van 24/12/1993. Meer bepaald gaat het om:
  - werken van **Aquafin en VVM-De Lijn** (zie het punt 6);
  - werken aan de **gemeentelijke riolering**:
    - bij een niet-gescheiden rioleringstelsel dient de riolering tevens voor de afwatering van de gewestweg en maakt zij integrerend deel uit van deze weg, bijgevolg vallen de verplaatsingskosten ten laste van de vergunninghouder (zie cassatie-arrest d.d. 14/05/1998);
    - bij een gescheiden rioleringstelsel:
      - als de verplaatsing enkel nodig is voor de werken aan de gewestelijke RWA-riolering, komen de kosten uiteraard voor rekening van de vergunninghouder;
      - als de verplaatsing enkel nodig is voor de werken aan de gemeentelijke DWA-riolering, zouden de kosten in principe ten laste van het Vlaamse Gewest als opdrachtgever vallen. Om dit te vermijden moet in de voorafgaande overeenkomst met de gemeente opgenomen worden dat zij deze kosten draagt;
      - als de verplaatsing nodig is voor werken aan de beide rioleringen, dan worden de kosten verdeeld op basis van hun kostprijs of diameter. Voor het RWA-gedeelte komen de kosten voor rekening van de vergunninghouder.

g. Teledistributie:

- van toepassing is het Vlaamse decreet van 27/03/2009 en meer bepaald het art. 200, §1;
- ook hier gelden de belangen van punt a opdat de kosten ten laste van de vergunninghouders kunnen gelegd worden;
- het Vlaamse Gewest is integraal bevoegd voor de teledistributie (zie art. 4, 6^e bijzondere wet d.d. 08/08/1980).

h. Waterdistributie:

- van toepassing is de wet van 17/01/1938 (enig artikel);
- ook hier gelden de belangen van punt a opdat de kosten ten laste van de vergunninghouders kunnen gelegd worden;
- het Vlaamse Gewest is integraal bevoegd voor de waterdistributie (zie art. 6, §1, II, 4^e bijzondere wet d.d. 08/08/1980).

i. Waterzuivering:

- het betreft de installaties van Aquafin;

- krachtens het art. 32 octies, §3 van de wet d.d. 26/03/1971 op de oppervlaktewateren is het art. 9 van de wet d.d. 12/04/1965 betreffende het vervoer van gasachtige producten op Aquafin van toepassing (zie ook art. 7.1 overeenkomst d.d. 10/11/1993);
- ook hier gelden dus de belangen van punt a opdat de kosten ten laste van Aquafin kunnen gelegd worden;
- Aquafin is bijgevolg een vergunninghouder met hetzelfde preciaire gebruiksrecht op gewestdomein als alle anderen.

4. Subsidies

- a. Deze worden geregeld door het Regentsbesluit van 02/07/1949 zoals gewijzigd door het KB d.d. 17/07/1970.
- b. De subsidies worden verleend door het Vlaamse Gewest en bedragen 65 % van de verplaatsingskosten (er wordt geen BTW aangerekend, want het betreft een schadevergoeding).
- c. Noteer dat subsidies enkel worden verleend voor verplaatsingen die aan volgende voorwaarden voldoen:
  - ze moeten bevolen zijn door het Vlaamse Gewest;
  - het moet gaan om leidingen voor elektriciteitsdistributie, gasdistributie of teledistributie;
  - de vergunninghouder in kwestie moet de vorm hebben van een intergemeentelijk samenwerkingsverband (ofwel zuiver publiek, ofwel gemengd);
  - in geval van een gemengd samenwerkingsverband, moet de vergunninghouder in zijn subsidieaanvraag uitdrukkelijk stellen dat de subsidies zullen toekomen aan de publieke partner of partners in kwestie.
- d. Praktische informatie aangaande de berekening vindt u in de omzendbrieven nrs. 513-10 (zie hieronder).

5. Omzendbrieven

- nr. 513-10 d.d. 26/04/1976: betreft de subsidieberekening voor het verplaatsen van elektriciteitsleidingen;
- nr. 513-10bis d.d. 14/05/1980: idem voor gasdistributieleidingen;
- nr. 513-10ter d.d. 12/09/1983: idem voor teledistributieleidingen;
- nr. 513-11 d.d. 05/09/1978: betreft het verplaatsingsbevel en het toepassen van ambtshalve maatregelen in geval van weigering om te verplaatsen;
- nr. 513-12 d.d. 17/04/1979: betreft de verplaatsing van openbare verlichting;
- nr. 513-14 d.d. 28/01/1981: betreft de toepassing van de overeenkomst d.d. 14/05/1980 tussen de elektriciteitssector en het toenmalige Ministerie van Openbare Werken;
- nr. 513-14bis d.d. 17/04/1981: idem voor wat betreft de overeenkomsten met de gas- en de teledistributiesectoren, resp. van 31/10 en 09/12/1980;
- nr. 513-16 d.d. 12/09/1983: betreft verplaatsingen op het privaat domein van de vergunninghouders zelf;
- nr. 513-17 d.d. 23/07/1985: betreft schadevergoeding aan de aannemer ingevolge laattijdige verplaatsingen van nutsleidingen en de te nemen preventieve maatregelen;
- nr. LI 93/68 d.d. 24/06/1993: betreft de verplaatsing van telecominstallaties;
- nr. LI 96/41 d.d. 02/07/1996: betreft het verbod van nutsleidingen op kunstwerken.

Een bijzondere vermelding moet gemaakt worden van de omzendbrief nr. 512-107 d.d. 12/03/1985, zijnde de "Praktische Leidraad ter voorkoming van schade aan ondergrondse leidingen en installaties bij werken", die voorwerp is van herziening. Hierin wordt uiteengezet hoe de problematiek van de aanwezigheid van nutsleidingen op de bouwplaats praktisch wordt aangepakt van het voorontwerp tot de uitvoering. Ook de omzendbrieven d.d. 31/07/1996 (BS 10/09/1996) en nr. BA 98/08 d.d. 06/10/1998 (BS 28/11/1998) i.v.m. de aanleg van rioleringen sluiten daarbij aan.

6. Verplaatsingen ingevolge werken van Aquafin en VVM-De Lijn

Het gaat hier om instanties die specifiek door het Vlaamse Gewest werden opgericht om gewestelijke bevoegdheden uit te oefenen en die bijgevolg als mandataris van het Vlaamse Gewest optreden:

- Aquafin voor de verwerking van afvalwater (zie art. 6, §1, II, 4^e bijzondere wet d.d. 08/08/1980 en art. 32 septies, §1 wet d.d. 26/03/1971);
- VVM-De Lijn voor het openbaar streekvervoer (zie art. 6, §1, X, 8^e bijzondere wet d.d. 08/08/1980 en de arts. 2 en 3 decreet d.d. 31/07/1990).

Verplaatsingen van nutsleidingen veroorzaakt door hun werken op het openbaar domein van het Vlaamse Gewest vallen ten laste van de vergunninghouders.

Normaal gezien kunnen er hierover enkel problemen rijzen met een telecom-vergunninghouder (zie punt 3.f), vooral rond de dubbele hoedanigheid van Aquafin, die zowel mandataris van het Vlaamse Gewest als vergunninghouder van een andere nutsleiding is. Het cassatie-arrest d.d. 11.10.2007 gaat uit van de laatst vermelde hoedanigheid en legt de kosten niet ten laste van de telecom-vergunninghouder. Het Vlaamse Gewest beoordeelt deze uitspraak evenwel als onterecht en deze kwestie niet als definitief beslecht.

Voor wat de VVM-De Lijn betreft, heeft het cassatie-arrest d.d. 22/04/2004 de telecom-vergunninghouder in het ongelijk gesteld.

7. Diverse problemen

a. Weigering om te verplaatsen:

Om reden van het bestaan van de overeenkomsten met de elektriciteits-, gasdistributie- en teledistributiesectoren (zie omzendbrieven nrs. 513-14) en de gunstige cassatierechtspraak komt dit thans nog slechts zelden voor in die sectoren.

b. Laattijdige verplaatsingen:

Dit gebeurt frequenter en vergt de nodige oplettendheid (zie omzendbrief nr. 513-17). Ten einde de belangen van het Vlaamse Gewest maximaal te vrijwaren (zeker in het licht van een mogelijke rechtszaak), moet ervoor gezorgd worden dat het verplaatsingsbevel tijdig wordt afgeleverd en dat regelmatig bij de nalatige vergunninghouders wordt aangedrongen tot spoed.

Noteer dat hinder in de uitvoering van de hoofdaanneming wegens het laattijdig verplaatsen van nutsleidingen geen aanleiding mag geven tot een schorsingsbevel van

het bestuur op grond van arts. 15, §5 of 29, §1 AAV – bijlage KB d.d. 26/09/1996). Als tegemoetkoming ten aanzien van de aannemer is enkel een passende termijnsverlenging voorzien, voor de vergoeding van zijn schade dient hij zich tot de in gebreke gebleven vergunninghouder(s) te wenden op basis van art. 1382 Burgerlijk Wetboek (zie PV's d.d. 29/01/1988 en 25/09/1995 van de Geschillencommissie Overheidsopdrachten). Eventueel kan met de aannemer en de vergunninghouders een regeling "voor rekening van wie het behoort" worden nagestreefd.

c. Verlaten leidingen:

Het verplaatsen van een nutsleiding impliceert de wegname van de oorspronkelijke leiding: de bouwplaats dient immers vrijgemaakt te worden van de aanwezige kabels en leidingen om bvb. de wegeniswerken toe te laten. Hinder ingevolge de aanwezigheid van verlaten leidingen valt dan ook onder de verantwoordelijkheid van de vergunninghouder in kwestie.

d. Bescherming i.p.v. verplaatsing:

Soms dient vooraf in overleg met de vergunninghouder – om praktische of financiële redenen – de voorkeur gegeven te worden aan de bescherming i.p.v. de verplaatsing van een nutsleiding. Aangezien het dan evenzeer om een "wijziging van de schikkingen of het plan van een inrichting" gaat, valt ook deze werkwijze ten laste van de vergunninghouder (zie ook het cassatie-arrest d.d. 24/09/2004).

e. Uitvoeringswijze aannemer:

Er moet duidelijk onderscheid gemaakt worden tussen het verplaatsen van nutsleidingen (dit heeft doorgaans een permanent karakter en is geregeld door specifieke wetgeving) en het art. 25, §1, 2° AAV – bijlage KB d.d. 26/09/1996 (voorlopig verplaatsen, ophangen, schoren, e.d. van de nutsleiding door de aannemer tijdens de werken).

f. Voorlopige verplaatsingen:

Indien ze geen uitvoeringswijze of -middel zijn van de aannemer (zo ja, te zijnen laste), noch "veroorzaakt zijn door vergissingen of onbeslistheid van de overheid of door een gebrek aan kredieten en die mits een betere planning konden vermeden worden", moeten ze beschouwd worden als fasen van de definitieve verplaatsing. De kosten ervan dienen bijgevolg door de vergunninghouder gedragen te worden (zie brief d.d. 04/02/1982 Rekenhof).

8. Juridisch advies

Wanneer dit vademecum geen voldoende antwoord geeft bij eventuele betwistingen of vragen rond het verplaatsen van nutsleidingen, kan u een beroep doen op juridische ondersteuning.

De Vlaamse Regering heeft op 25 mei 2007 een aantal beslissingen genomen over de verbetering van de behandeling van overheidsopdrachten binnen de Vlaamse overheid. Zo is voor de juridische dienstverlening inzake overheidsopdrachten (waartoe de leidingenproblematiek wordt gerekend) een drietrapssysteem uitgewerkt:

- elke entiteit (departement of agentschap of lager) organiseert haar eigen eerstelijnszorg;
- binnen elk beleidsdomein wordt centraal een tweedelijnszorg georganiseerd;
- de afdeling Overheidsopdrachten vertegenwoordigt de derdelijnszorg.

Dit systeem is evenwel niet in alle beleidsdomeinen even strikt en identiek opgebouwd, omdat ze niet allemaal in dezelfde mate met overheidsopdrachten te maken hebben.

U gaat dus best eerst te rade bij de eerstelijnszorg en tweedelijnszorg, zoals die in uw entiteit en beleidsdomein zijn georganiseerd.

Zij kunnen u desgevallend voor advies doorverwijzen naar de afdeling Overheidsopdrachten, die de betwisting of vraag zal onderzoeken.

Een en ander hangt eveneens af van het eventuele protocol dat uw beleidsdomein heeft afgesloten met de afdeling Overheidsopdrachten en waarin bepaalde afspraken kunnen zijn vastgelegd.
